

Pokroky matematiky, fyziky a astronomie

Jubilea a zprávy

Pokroky matematiky, fyziky a astronomie, Vol. 35 (1990), No. 1, 38--46

Persistent URL: <http://dml.cz/dmlcz/137999>

Terms of use:

© Jednota českých matematiků a fyziků, 1990

Institute of Mathematics of the Academy of Sciences of the Czech Republic provides access to digitized documents strictly for personal use. Each copy of any part of this document must contain these *Terms of use*.

This paper has been digitized, optimized for electronic delivery and stamped with digital signature within the project *DML-CZ: The Czech Digital Mathematics Library* <http://project.dml.cz>

Upozorňuji na to ze dvou důvodů: jednak užití kvaziklasiky může usnadnit matematické obtíže, jednak tradiční příklady kvantových soustav jsou kvaziklasické, především všechny kvadratické hamiltoniány, a tedy volná částice, částice v homogenním elektrickém, magnetickém, gravitačním poli, oscilátor. Za druhé, dosud jsem neviděl, že by se teorie difrakce uváděla jinak než v přiblížení fyzikální optiky, které je s kvaziklasikou rovnocenné. Za třetí, ve statistice se zavádějí buňky ve fázovém prostoru a to je táž úroveň kvantovosti. Konečně i sám vodík má ještě jeden integrál pohybu související s numerickou výstředností, který je odpovědný za akcidentální degeneraci různých orbitálních symetrií, ale také za kvaziklasické kvantování. Jak tedy s kvaziklasickým popisem naložit v rámci elementárního kursu, to pokládám za hodno hlubšího rozboru.

4. Místo shrnutí

Tento můj nesystematický příspěvek si nedělal nárok na autoritativní hodnocení prakticky uplatňovaných postupů při elementárních kursech kvantové teorie, snažím se však upozornit na některé okolnosti, jež mohou v detailním pohledu každodenní pedagogické praxe být nezpozorovány. K příspěvku jsem se odhodlal hlavně proto, abych si na širším fóru ověřil, nakolik je moje hodnocení adekvátní, a budu velmi zavázán za každý podnět a za každou poznámku, a to tím spíše, že souběžně připravuji k praktickému ověření vlastní verzi kvantové fyziky pro středoškolskou koncipovanou v duchu zde uvedených náhledů. Děkuji J. Klímovi a V. Freiovi z matematicko-fyzikální fakulty UK v Praze za plodné diskuse, během nichž jsem si mohl upřesnit své stanovisko.

jubilea & zprávy

ZEMŘEL PROF. RNDr. JOSEF ŠIMEK

Dne 28. března 1989 zemřel po delší, těžké nemoci ve věku 81 let prof. RNDr. Josef Šimek, nositel vyznamenání Za vynikající práci, bývalý proděkan přírodovědecké fakulty Univerzity Palackého, člen její vědecké rady a dlouholetý vedoucí katedry algebry a geometrie, člen komise pro obhajoby disertačních prací v oboru teorie vyučování matematice, zakladatel studijního

oboru deskriptivní geometrie na Univerzitě Palackého v Olomouci, vynikající pedagog v tomto oboru a zasloužilý člen JČSMF.

Josef Šimek se narodil 13. 3. 1908 v Benešově u Semil v rodině dělníka textilní továrny. Středoškolská studia ukončil maturitou s vyznamenáním v r. 1926 na reálce v České Třebové. V témže roce se dal zapsat nejprve na Vysoké učení technické, avšak potom zvítězila jeho náklonnost k učitelskému povolání a rozhodl se studovat obor matematika — deskriptivní geometrie na přírodovědecké fakultě UK v Praze. Po ukončení studia působil po čtyři roky jako učitel na měšťanské škole v Bohosudově (okres Ústí n. L.) a v r. 1938 se stal profesorem IV. reálného gymnázia v Brně. Tam navázal osobní kontakty s prof. Čechem a aktivně se podílel na práci Čechova semináře „O středoškolské matematice“. Tato činnost silně ovlivnila jeho budoucí autorskou práci na středoškolských učebnicích matematiky, rýsování a deskriptivní geometrie.

Po skončení války v r. 1945 ihned po znovuotevření našich vysokých škol působil prof. Šimek na přírodovědecké fakultě Masarykovy univerzity v Brně nejprve externě a potom jako asistent prof. Seiferta. Přednášel deskriptivní geometrii také na nově zřízené pedagogické fakultě MU v Brně a vedl kursy pro učitele v Ostravě a Olomouci. Deskriptivní geometrie se stala hlavním a nejmilejším oborem jeho pedagogické činnosti.

V r. 1949 získal doktorát přírodních věd po obhajobě disertace *Úpatnicové plochy přímkových ploch 2. stupně*. V témže roce přednášel externě deskriptivní geometrii také na bieniu přírodních věd při filozofické fakultě UP v Olomouci, kde pak od r. 1950 působil definitivně.

V r. 1957 byl jmenován docentem pro obor geometrie, deskriptivní geometrie a metodiky těchto předmětů a v r. 1973 profesorem. V letech 1966—1975 působil jako vedoucí katedry algebry a geometrie přírodovědecké fakulty UP. Na katedře algebry a geometrie pak pracoval až do r. 1977, kdy odešel do důchodu.

Jako vysokoškolský učitel publikoval prof. Šimek řadu článků ze syntetické geometrie; především se zabýval rovinnými konstrukcemi odvozenými z prostoru. Byl autorem nebo spoluautorem učebnic pro základní školu, střední školu i vysokoškolských skript; podílel se na tvorbě učebních pomůcek a také spolupracoval na scénáři školního filmu. Těžiště jeho činnosti

však spočívá především v práci metodicko-pedagogické. Vysokoškolské přednášky prof. Šimka byly vždy vzorně připraveny a jejich úroveň byla umocněna vynikajícím grafickým projevem na tabuli. Jeho pedagogická činnost byla provázena nadšením a zaujetím, které dovedl přenášet i na své posluchače. Vychoval dlouhou řadu učitelů a za tuto činnost byl po zásluze oceněn vyznamenáním „Za vynikající práci“, medailemi UP a mnoha čestnými uznáními. Jako dlouholetý člen výboru pobočky JČSMF v Olomouci byl jmenován zasloužilým členem JČSMF.

Všichni, kdo prof. Šimka znali, především jeho žáci, budou na něho vždy s vděčností vzpomínat.

František Machala
Josef Srovnal

Foto Archiv UP

ZEMŘEL DOC. OTA SETZER

Dne 17. 5. 1989 zemřel ve věku 83 let docent Ota Setzer, dlouholetý učitel katedry matematiky a deskriptivní geometrie stavební fakulty ČVUT a po řadu let externí učitel fakulty architektury ČVUT.

Docent Ota Setzer prožil bohatý a plodný život, který zasvětil jednomu z nejkrásnějších lidských povolání — povolání učitele.

Od r. 1930, kdy nastoupil v Kralupech n. Vltavou jako učitel na měšťanské škole, učil až do roku 1981, kdy pracoval jako externí učitel na katedře teorie a navrhování stavebních konstrukcí fakulty architektury ČVUT. Během své učitelské dráhy prošel všemi stupni školy i různými typy škol. Kromě měšťanské školy učil na gymnáziu dr. Antonína Dvořáka v Kralupech n. V. (1934—1948), kde byl od roku 1942 do r. 1948 ředitelem. Později působil na gymnáziu v Berouně a průmyslové škole v Kladně. Vyučoval matematiku a deskriptivní geometrii. Protože tato disciplína byla v tehdejších letech významným vyučovacím předmětem na technice, přešel Ota Setzer v roce 1951 na České vysoké učení technické, fakultu architektury a pozemního stavitelství. Pracoval zde jako odborný asistent a od 1. 4. 1957 jako docent.

Po vzniku stavební fakulty působil na katedře matematiky a deskriptivní geometrie této fakulty. Své tehdy již bohaté pedagogické zkušenosti

využíval i při výuce na Vysoké škole chemicko-technologické, na lesnické fakultě ČVUT, Vysoké škole umělecko-průmyslové, na Akademii výtvarných umění i na Univerzitě 17. listopadu.

Za dobu svého působení na technice napsal více než 25 vědeckých a odborných článků, pět skript a sedm knih. Z nich např. učebnice *Deskriptivní geometrie I* (SNTL 1978), *II* (SNTL 1979), kterou napsal spolu s K. Drábkem a F. Harantem, se na stavebních fakultách používá dodnes.

Doc. Setzer byl dlouholetým členem Jednoty čs. matematiků a fyziků. Do řad členů Jednoty vstoupil v roce 1923, 20 let byl členem ÚV JČSMF a za práci v různých funkcích byl v roce 1962 jmenován jejím zasloužilým členem. V září 1956 byl pověřen funkcí výkonného redaktora *Rozhledů matematicko-fyzikálních* a vykonával ji do 31. 8. 1978. Prolistujeme-li tehdejší ročníky *Rozhledů*, najdeme v nich celou řadu krátkých sdělení a především úloh k řešení, které jsou podepsány zkratkou O.S. I jeho zásluhou *Rozhledy* získaly oblibu mezi studenty středních i vysokých škol a výrazně přispěly k popularizaci matematiky. Na tom, že časopisu bylo uděleno státní vyznamenání „Za zásluhy o výstavbu“, měl doc. Ota Setzer nemalý podíl.

Doc. Setzer za svou činnost obdržel řadu ocenění. Jako nejvýznamnější je třeba jmenovat vyznamenání „Za vynikající práci“, které mu bylo uděleno v roce 1967, stříbrnou Felberovu medaili a plaketu ústředního výboru Národní fronty k 50. výročí Československa.

Doc. Ota Setzer by skromný, obětavý a pracovitý člověk, který za sebou zanechal životní dílo, na které budou jeho žáci, spolupracovníci i přátelé s vděčností vzpomínat.

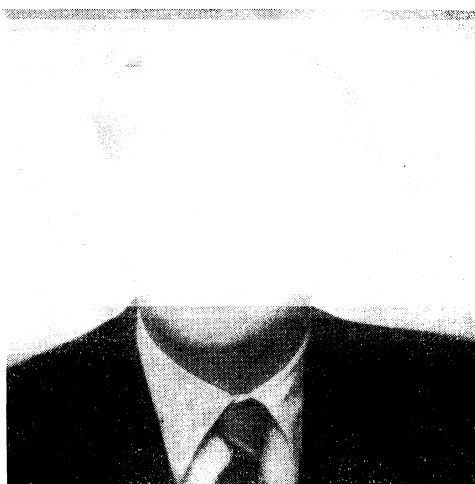
Jaroslav Černý.

ČEST PAMÁTCE FRANTIŠKA ZÍTKA

Dne 18. listopadu 1988 zemřel náhle ve věku 59 let RNDr. František Zítek, CSc., vedoucí vědecký pracovník Matematického ústavu ČSAV v Praze. Narodil se 19. července 1929 ve Velkých Hamrech u Semil. Studoval na gymnáziu v Chotěboři a na lyceu v Dijonu ve Francii, po návratu do vlasti na filozofické a přírodovědecké fakultě Univerzity Karlovy v Praze. Stipendium ministerstva školství mu pak ještě umožnilo

jednoroční studijní pobyt ve Wroclavi u profesora Steinhouse a profesora Marczewského.

Z vědeckých výsledků dr. Zítka připomeňme sérii prací z let 1958–1960 o náhodných funkcích intervalu, stochastickém zobecnění Burkillova integrálu a stochastických diferenciálních rovnicích. Jeho interpretace pojmu stochastické diferenciální rovnice vycházela z pojetí P. Lévyho a úlohou bylo nalézt rozložení náhodného procesu, známe-li rozložení jeho diferenciálních přírůstků. Aparát Burkillova integrálu dr. Zítek použil však též při studiu vlastností procesu příchodů zákazníků do systému hromadné obsluhy. Kromě těchto teoretických otázek teorie hromadné obsluhy stály v jeho zájmu, a to zejména v 70. letech, i její konkrétní modely. Jeho specialitou bylo vyšetřování odlišnosti vzájemného pořadí zákazníků na vstupu a výstupu systému. Studoval řadu modelů s různými pravidly určujícími místo ve frontě, které zaujme zákazník při svém příchodu do systému. Knihou *Ztracený čas* významně přispěl k rozšíření praktických aplikací teorie hromadné obsluhy. Ústředním bodem prací dr. Zítka, které uveřejnil v druhé polovině 60. let a které pojednávají o slabé kovergenci pravděpodobnostních měř, je jím zavedený pojem fourierovské seminormy. Pomocí této seminormy, založené na klasickém aparátu charakteristických funkcí, bylo možno zjednodušit důkazy řady tvrzení dokázaných H. Bergstromem. Vědecké zájmy dr. Zítka byly značně široké a týkaly se dále problematiky matematické statistiky, jazykovědy a teorie grafů.

Výčet činností dr. Zítka v různých stranických a společenských funkcích, v redakčních radách matematických časopisů, v komisích pro obhajoby doktorských a kandidátských disertačních prací by byl příliš obsáhlý. Nelze se však nezmínit o jeho dlouholeté práci v matematické olympiádě a tím i v JČSMF. V posledních pěti letech zastával funkci předsedy ústředního výboru MO, již od roku 1966 byl členem ÚV MO. V matematické olympiádě však začal pracovat už dříve. V roce 1962 se konala poprvé mezinárodní matematická olympiáda v Československu, a to v Českých Budějovicích a na zámku Hluboká. Dr. Zítek při ní pomáhal mezinárodní porotě, především svými jazykovými znalostmi. V dalších letech pak doprovázel československé družstvo na mezinárodní matematické olympiády do Polska, SSSR a NDR, později byl často i vedoucím čs. delegace na mezinárodních matematických olympiádách. Od roku 1975 byl až do své smrti vedoucím nebo zástupcem vedoucího čs. výpravy na všech mezinárodních matematických olympiádách, naposledy v roce 1987 na Kubě a v roce 1988 v Austrálii. Československá delegace se tak mohla vždy opřít o široký kulturní a politický rozhled dr. Zítka. A byl to právě on, kdo byl také hlavním organizátorem naší účasti na MMO, kdo zpracoval závěrečný čs. návrh úloh pro MMO. Když se konala v roce 1984 mezinárodní matematická olympiáda v Československu, zastával dr. Zítek náročnou funkci předsedy mezinárodní jury. Plně přitom uplatnil své výborné jazykové znalosti, především francouzštiny, polštiny, angličtiny, a svým diplomatickým jednáním přispěl podstatnou měrou k úspěšnému průběhu 25. MMO v Praze. Těžko již dnes spočítat, kolik hodin věnoval dr. Zítek přípravě našich žáků na soustředěních před MMO, kolik matematických úloh připravil pro československou matematickou olympiádu. Je zajímavé, že většinou to byly úlohy geometrické, například ta, která byla zařazena do celostátního kola posledního ročníku MO, jehož se dr. Zítek už nedožil: V rovině jsou dány tři body A, B, C ležící na kružnici se středem S a přímka p kolmá na AS . Průsečíky přímky p s přímkami AB, AC označme D a E . Dokažte, že body B, C, D, E leží na kružnici. Je to jedna z lehčích úloh, jistě si ji snadno vyřešíte. Jinak byl ovšem dr. Zítek zastáncem spíše úloh náročnějších, chtěl, aby MO byla soutěž vysoké úrovně, soutěž, která by prokázala schopnosti a talent každého

účastníka. Dr. František Zítek se samozřejmě podílel i na přípravě mnoha ročenek MO a do edice Škola mladých matematiků přispěl svazkem *Vytvořující funkce*. Začal psát svazek věnovaný částečně uspořádaným množinám, bohužel zůstal jen rozepsaný úvod. V letech, kdy byl dr. Zítek předsedou ÚV MO, dochází k rozšíření MO do nižších tříd základní školy a vzniká nová kategorie MO věnovaná oblasti programování. S opravdovým zájmem se věnoval i těmto otázkám. Prostřednictvím matematické olympiády znal dr. Zítek dnešní mladou matematickou generaci nejen v Praze, ale v celé republice, se zájmem sledoval její vědecké úspěchy. Byl mladým matematikům dál učitelem a rádcem. Čest jeho památce!

L. Božek, A. Lešanovský

Foto MÚ ČSAV

K ŽIVOTNÉMU JUBILEU A K ÚMRTIU
DOC. RNDr. KAROLA REČIČÁRA, CSc.

V septembri 1989 oslavil osemdesiatiny dlho-ročný člen JČSMF, vychovávateľ niekoľko generácií stredoškolskej a vysokoškolskej mládeže a významný vedecko-pedagogický pracovník v deskriptívnej geometrii na Slovensku, doc. RNDr. Karol Rečičár, CSc. Patrí k osobnostiam, ktorú svojou výraznou aktívnou a pre-

cíznou prácou a priateľským ľudským postojom zanechávajú v svojom okolí trvalý prínos.

Doc. Rečičár sa narodil 26. 9. 1909 v Krompachoch. Po maturite na Gymnáziu v Spišskej Novej Vsi študoval na Prírodovedeckej fakulte Univerzity Karlovej matematiku a deskriptívnu geometriu, kde promoval v roku 1932.

Po krátkom pôsobení na Maďarskom gymnázium v Bratislave a po ukončení základnej vojenskej služby od roku 1934 pôsobí ako profesor matematiky a deskriptívnej geometrie na gymnáziách postupne v Nitre, Kežmarku, Košiciach, Banskej Bystrici, v Jure pri Bratislave a v roku 1945 sa opäť vracia na košické gymnázium. Po založení Vysokiej školy technickej v Košiciach v roku 1952 prechádza na Katedru matematiky a deskriptívnej geometrie Strojníckej fakulty. Na Vysokiej škole technickej v Košiciach viedol výučbu deskriptívnej geometrie až do októbra 1974. V rokoch 1969 až 1970 bol vedúcim Katedry matematiky a deskriptívnej geometrie na Baníckej fakulte.

Stále a neúnavne pracoval v pedagogickej a vedeckej oblasti, presadzoval modernizačné snahy vo výučbe matematiky a deskriptívnej geometrie, mnoho času venoval študentom, pravidelne bol pedagogickým vedúcim ročníkov a vynakladal veľké úsilie, aby so študentov vyrastali inžinieri zodpovedne prístupujúci k práci a k povinnostiam. V začiatkoch pomáhal budovať katedru materiálne i kádrove. Zostavil ucelené učebné texty pre študentov, zbudoval zbierku didaktických pomôcok pre deskriptívnu geometriu, je autorom viacerých skript z deskriptívnej geometrie, ktoré sú starostlivo odborne a metodicky pripravené a ktoré v značnej miere prispeli ku kvalitnej pedagogickej práci katedry.

Aj za pôsobenia na VŠT spolupracoval s Ústavmi pre ďalšie vzdelávanie učiteľov v Košiciach a Prešove a odviedol značný diel práce v úsilí o zvýšenie úrovne učiteľov matematiky a deskriptívnej geometrie vo Východoslovenskom kraji. Za dlhoročnú pedagogickú činnosť mu udelilo Ministerstvo školstva ČSSR čestný titul „Zaslúžilý učiteľ“.

V odbornovedeckej práci sa najskôr zaoberal cyklografickým zobrazením, potom sa venoval vektorovému premietaniu na princípe Fedorovovom a jeho aplikáciám v banskom meračstve a v geologickom prieskume. Z tejto problematiky viedol plánovaný výskum na Baníckej fakulte VŠT a publikoval viaceré odborné práce. Zo-

všeobecnil vektorové premietanie na n -rozmerný euklidovský priestor a skúmal jeho aplikácie v banských technických disciplínach. Z uvedenej tematiky sa habilitoval a obhájil kandidátsku dizertačnú prácu.

Známa je činnosť doc. Rečičára v JČSMF a v JSMF. Bol členom JČSMF od roku 1929 a ostal členom Jednoty aj v období rokov 1939—45. Od pôsobenia v Košiciach, od roku 1945, bol členom a potom po viac rokov aj podpredsedom výboru pobočky JČSMF a JSMF v Košiciach. Od roku 1972 do roku 1978 bol členom a predsedom Revíznej komisie pri ÚV JSMF. Živá a progresívna činnosť Jednoty bola stále predmetom jeho záujmu. Široké lingvisticke znalosti dával k dispozícii ako člen Terminologickej komisie pre matematiku pri ÚV JSMF. Je spoluautorom vydaných aj pripravovaných prác z matematickej terminológie.

S publikačnou činnosťou úzko súvisí aj činnosť doc. Rečičára v Edičnej rade teoretickej literatúry pri vydavateľstve Alfa v Bratislave. Niekoľko rokov bol edičným referentom pri VŠT v Košiciach. Veľa rokov pôsobil v rôznych funkciách a v rôznych komisiách ROH. Za úspešnú činnosť na Baníckej fakulte dostal vyznamenanie prezidenta republiky „Za pracovnú obetavosť“.

V priebehu tlače tohto čísla časopisu sme so zármutkom prijali správu, že doc. RNDr. Karol Rečičár, CSc. náhle zomrel dňa 21. 10. 1989. Preto namiesto blahoželaní k osemdesiatinám ľúčime sa s docentom Karolom Rečičárom s úctou a vďakou za jeho celoživotný prínos.

Češť jeho svetlejšej pamiatke!

Melichar Kopas

PROFESOR KRACÍK ŠEDESÁTNIKEM

Dne 14. 4. 1989 oslavil své šedesátiny prof. ing. Jiří Kracík, DrSc., člen korespondent ČSAV, vedoucí katedry fyziky na elektrotechnické fakultě ČVUT, významná osobnost v oblasti fyziky plazmatu.

Prof. Kracík pochází z rodiny rotmistra československé armády. Pětiletou obecnou školou navštěvoval v Jaroměři a ukončil ji v roce 1940 v Hořicích v Podkrkonoší. Tamtéž vychodil tehdejší měšťanskou a obchodní školu. V letech 1944—1948 studoval na vyšší průmyslové škole v Mladé Boleslavi. Potom nastoupil na elektro-

technickou fakultu, na niž s vyznamenáním ukončil svá studia v roce 1952. Ještě v tomtéž roce byl přijat do řádné aspirantury z technické fyziky k prof. J. B. Slavíkovi; ukončil ji předložením a obhájením kandidátské disertační práce z oboru, kterému věnoval prakticky celou svou dosavadní činnost, tj. z oboru elektrických výbojů a fyziky plazmatu. Pojednávála na tehdejší dobu o zcela nové problematice, totiž o sondování plazmatu atmosférického obloukového výboje mikrovlňným signálem. Výsledky z této práce se staly podkladem pro celou řadu prací jak jeho spolupracovníků, tak zdejších i zahraničních fyziků.

Po skončení aspirantury se stal odborným asistentem na katedře fyziky elektrotechnické fakulty v Praze a od roku 1957 zastupujícím docentem na fakultě slaboproudé elektrotechniky v Poděbradech a současně vedoucím fyzikální části katedry matematicko-fyzikální a později vedoucím nově vytvořené katedry fyziky.

Po úspěšném habilitačním řízení byl v roce 1960 jmenován a ustanoven docentem.

Po celou dobu svého působení na poděbradské fakultě pracoval se svými spolupracovníky ve fyzice plazmatu. Vybudoval laboratoře takového druhu, že v nich mohla být prováděna měření i pro průmyslové aplikace. V této době bylo jeho pracoviště vysloveno několik uznání za výsledky, ke kterým se dospělo hlavně zásluhou prof. Kracíka. Bylo zcela běžné, že ráno měli pracovníci katedry na svých pracovních stolech časopisy s vyznačenými články k prostudování,

jež jim připravil profesor Kracík v pozdních večerních nebo v časných ranních hodinách. Navíc mu zbylo vždy ještě dosti času i na přátelské posezení se spolupracovníky, často též na horách, zejména jemu tak blízkých Krkonoších, kam jezdil kolektiv katedry ve volných dnech za odpočinkem i lyžováním. Prof. Kracík měl lyžařský sport v oblibě. I zkušení lyžaři mu mohli závidět, jak zdolával těžké lyžařské terény svým razantním „patičkovým“ stylem.

Na sklonku roku 1962 a počátkem roku 1963 se podařilo prof. Kracíkovi a jeho spolupracovníkům odhalit tajemství tzv. provazcového výboje. Na základě Kracíkových teoretických prací byly experimentálně zjištěny některé podmínky a souvislosti, které existenci tohoto provazcového výboje podmiňují. Tento soubor prací získal prof. Kracíkovi světovou proslulost. Určité pasáže jeho vývodů o provazcovém výboji se v zahraniční literatuře nazývají Kracíkovou teorií. Za výsledky dosažené v tomto směru mu byla v roce 1971 udělena státní cena K. Gottwalda.

Vedle bohaté vědeckovýzkumné činnosti je třeba se zmínit o pedagogických a organizačních schopnostech jubilanta. Jako pedagog byl mezi studenty vždy velmi oblíben. Napsal značný počet učebnic jak ze základního kursu fyziky, tak z klasické a kvantové fyziky plazmatu. Pro své pedagogické a organizační schopnosti byl v roce 1963 převeden na elektrotechnickou fakultu ČVUT do Prahy a zde byl pak jmenován vedoucím katedry fyziky; tuto funkci zastává doposud.

V roce 1963 předložil prof. Kracík na MFF KU doktorskou disertační práci, aby ji o rok později obhájil. V roce 1965 úspěšně prošel konkursem na místo profesora aplikované fyziky a byl jím jmenován. Po celou dobu, tj. od roku 1958, zastával funkci proděkana, nejdříve tzv. místního proděkana na poděbradské pobočce elektrotechnické fakulty, v Praze pak proděkana pro vědu a výzkum a později prorektora pro politickovýchovnou práci. Byl odpovědným řešitelem několika státních výzkumných úkolů, vedl aspirantské týmy, zúčastňoval se mezinárodních konferencí (byl předsedou různých sekcí). V organizačním směru byl členem koordinační rady pro fyziku plazmatu při ČSAV a několika komisí ministerstva školství. Byl v několika poradních orgánech ministerstev. Členem komisí pro obhajoby kandidátských disertačních prací a členem celostátní komise pro obhajoby doktor-

ských disertačních prací z oblasti fyziky plazmatu. Nyní je předsedou této komise.

Za svoji příkladnou politickovýchovnou, pedagogickou a vědeckou práci byl poctěn kromě již zmíněné státní ceny K. Gottwalda řadou dalších státních, stranických, odborových a resortních vyznamenání. V roce 1983 byl zvolen členem korespondentem ČSAV.

Profesor Kracík je význačná vědecká osobnost a těší se velké domácí i zahraniční popularitě. Je zakladatelem vlastní školy fyziky plazmatu a pracoval v oblasti elektrických výbojů i v oblasti magnetohydrodynamiky, kde zvláště v urychlovačích plazmatu dosáhl značných úspěchů. Převážně sám, ale též se svými spolupracovníky publikoval přes 200 vědeckých původních prací, několik desítek vysokoškolských skript a učebnic, mnoho výzkumných zpráv a popularizujících článků. Ani v současné době nepolevuje ve své aktivní vědecké činnosti. Je zván na přednesení základních referátů na mezinárodní i domácí symposia a konference z oblasti nerovnovážné a nelineární fyziky.

My, jeho spolupracovníci a bývalí žáci, chceme vzpomenout, co nám dal jako laskavý učitel, spolupracovník a fundovaný fyzik. Měl a má nás všechny rád. Usměřňoval naše „první vědecké kroky“ a podal vždy pomocnou ruku, kdy to bylo třeba. Za to vše mu chceme upřímně poděkovat.

Přejeme prof. Kracíkovi do dalších let pevné zdraví a další vědecké a pedagogické úspěchy.

Jozef Kravárik

Foto archiv.

K ŠEDESÁTINÁM JIŘÍHO NEKOLY

Dne 1. května 1989 se v plné svěžesti dožil šedesátí let ing. Jiří Nekola, CSc., vedoucí vědecký pracovník Ústavu teoretických základů chemické techniky ČSAV v Praze.

Jiří Nekola se narodil 1. května 1929 v Praze. V letech 1940—1948 studoval na reálce a v roce 1952 absolvoval České učení technické, a to fakultu ekonomického inženýrství. Po ukončení školy se zaměřil na studium matematických metod a jejich aplikací v ekonomii a modelování některých ekonomicko-spoločenských procesů. V r. 1963 úspěšně obhájil disertaci z oblasti modelování vývojového a výzkumného procesu. Stal se pak neúnavným propagátorem matema-

tických metod modelování. Přitom stále hledal nové metody, které by lépe umožnily postihnout složité procesy probíhající ve výzkumné základně.

Proto se před deseti lety začal zabývat teorií fuzzy množin, která svým zaměřením na postihu sémantiky přirozeného jazyka je velmi slibnou teorií aplikovatelnou zejména při modelování těžko kvantifikovatelných nebo standardními metodami nekvalifikovatelných procesů, mezi něž zcela určitě patří i inovační proces. V r. 1982 se J. Nekola stal hlavním iniciátorem založení odborné skupiny pro fuzzy množiny a systémy při JČMF, jejímž je dosud místopředsedou.

Ing. J. Nekola se stal uznávaným odborníkem nejen u nás, ale i v zahraničí. Je autorem více než 100 odborných publikací, z toho 20 v zahraničí (SSSR, USA, Anglie, Francie, Švédsko, Polsko aj.). Řadu let pracoval jako expert mezinárodních organizací UNESCO a UNIDO a v letech 1968—70 byl hostujícím profesorem na Univerzitě v Lundu ve Švédsku.

Významná je také organizátorská činnost J. Nekoly. Řadu let byl odpovědným pracovníkem na různých stupních řízení aparátu prezidia ČSAV a při komisích pro vědecká pracoviště a výzkumné ústavy a dále byl členem řady pracovních výborů a komisí při ČSAV i bývalé ČK VTIR a SK VTIR. Za svou činnost byl mnohokrát veřejně oceněn a v letošním roce obdržel Zlatou plaketu ČSAV „Za uplatnění vědy v praxi“.

J. Nekola je vynikající společník, neúnavný a vitální člověk těšící se dobrému zdraví, které si stále udržuje hlavně zásluhou aktivního sportu. Patří mezi naše přední tenisty v kategorii veteránů. Mezi spolupracovníky je oblíben pro své otevřené a poctivé vystupování, optimismus a smysl pro humor.

Přejme mu při příležitosti jeho významného životního jubilea mnoho zdraví a osobní pohody do dalších let, nové nápady a stálý elán.

*Vilém Novák
Beloslav Riečan*

K ŠEDESÁTINÁM DOCENTA JIŘÍHO GREGORA

Dne 21. ledna 1990 se dožívá kulatého životního jubilea doc. ing. Jiří Gregor, CSc. Narodil

se v roce 1930 v Brně, kde také začal chodit do školy. V roce 1939 se museli jeho rodiče vystěhovat do Košic, které tehdy patřily Maďarsku. Zde začal navštěvovat střední školu. Po roce 1945 ukončil své středoškolské vzdělání v Praze a v roce 1948 začal navštěvovat vysokou školu speciálních nauk při ČVUT. Ještě během studií od roku 1951 pracoval jako asistent na ČVUT a po druhé státní zkoušce v roce 1953 dodnes působí na katedře matematiky elektrotechnické fakulty ČVUT. V roce 1962 obhájil kandidátskou práci *Aproximace Fourierova a Hilbertova obrazu funkce a její užití v lineární analýze* a v roce 1964 se habilitoval disertací *O jednom problému syntézy elektrických obvodů*.

V letech 1968 až 1970 působil doc. Gregor jako expert ministerstva školství na chartúmské univerzitě (University of Chartúm). Po návratu ze Súdánu se opět věnoval práci na katedře. Vedl a vede řešitelské kolektivy dílčích úkolů základního výzkumu, které se zabývají matematickým modelováním v teorii systémů. Na katedře organizoval postgraduální kurs o výpočetních metodách dynamických systémů a systematicky se věnuje konzultační činnosti s pracovníky z praxe a z odborných kateder. Úspěšně pracoval i v přípravných výborech v řadě vědeckých konferencí (včetně mezinárodních) konaných v Československu.

Vědeckým zájmem doc. Gregora jsou aplikace matematických metod v teorii systémů. Jde o tyto tři hlavní oblasti: spojité systémy, aproximace v teorii systémů a diskrétní systémy. Práce, které se týkají spojitých systémů, se zabývají hlavně impedancemi, resp. admitancemi v teorii lineárních pasívních elektrických obvodů se soustředěnými parametry. Matematicky řečeno, vyšetřují se v nich vlastnosti reálně pozitivních funkcí (tj. meromorfních funkcí, které zobrazují reálnou osu a pravou polorovinu do sebe) a jejich využití pro analýzu a syntézu elektrických obvodů. Práce doc. Gregora o aproximacích se týkají Fourierových, resp. Hilbertových obrazů signálů reálně pozitivních funkcí. Reálně pozitivní funkce se často chápou obecněji — jako reálně pozitivní maticové funkce, popř. jako reálně pozitivní funkce více proměnných. Své výsledky o takto pojatých reálně pozitivních funkcích shrnuje doc. Gregor v práci, kterou podal jako doktorskou disertaci.

V poslední době se těžištěm problematiky v teorii systémů staly diskrétní systémy, zejména

ty, které zpracovávají vícerozměrné signály. Ve svých studiích se doc. Gregor zabývá původním jádrem celé problematiky — diferenčními rovnicemi, kde hledanými funkcemi jsou číselné posloupnosti s vícerozměrnými celočíselnými indexy. Jde hlavně o existenční věty, o závislosti řešení na vstupních podmínkách a o roli, jakou zde má vícerozměrná z-transformace. Jednorozměrný případ je vlastně již klasická záležitost, ale vícerozměrná situace velice často nebývá pouhé formální zobecnění.

Bohaté zkušenosti a přehled o problematice užití matematických metod v teorii systémů a v teorii elektrických obvodů umožňují docentu Gregorovi správnou orientaci při hledání nových otázek a při určování nových směrů a tendencí ve vědecké činnosti jeho oboru. Nebojí se řešit problémy, které vyplnou ze spolupráce s pracovníky praxe. Je věcným nepokojem mezi spolupracovníky, inspirátorem různých akcí, kterými se snaží oživit odborný chod katedry.

Na závěr přeji doc. Gregorovi jménem všech, kteří ho znají, v dalších letech hodně zdraví, pohodu v osobním životě a mnoho dalších nápadů i úspěchů v odborné činnosti.

Bedřich Pondělíček

VEDECKÝ SEMINÁR PRI PRÍLEŽITOSTI 130. VÝROČIA NARODENIA AURELA STODOLU, TECHNIKA A VEDCA SVETOVÉHO MENA

Seminár sa uskutočnil 10. 5. 1989 v Liptovskom Mikuláši — rodisku Aurela Stodolu — pod patronátom Ministerstva kultúry SSR, Slovenskej akadémie vied, Slovenskej spoločnosti pre dejiny vied a techniky pri SAV, Ústavu historických vied SAV, Slovenskej vysokej školy technickej a ONV, MsNV a Historického múzea Janka Kráľa v Liptovskom Mikuláši.

Na dopoludňajšej časti seminára odzneli štyri referáty a dva diskusné príspevky o živote a diele Stodolu. V popoludňajšej časti boli na mestskom cintoríne v Liptovskom Mikuláši uložené telesné pozostatky vedca a jeho manželky.

V seminárnych vystúpeniach reprezentovali: Ústav historických vied SAV dr. PAVOL HAPÁK, CSc., SVŠT doc. ing. JURAJ POTOČAN, CSc., Slov. spoločnosť pre dejiny vied a techniky pri SAV RNDr. ONDREJ PÖSS, CSc., a Literárno-

-historické múzeum Janka Kráľa RSDr. JÁN HLAVIENKA.

Referát dr. HAPÁKA, CSc., bol zameraný na obdobie, v ktorom A. Stodola žil, z hľadiska vývinu slovenského národného povedomia (odnárodňovanie v dôsledku štúdia v zahraničí, vystaňovanie, vplyv Budapešti, centrá slovenského povedomia Martin a Mikuláš, nedostatok slovenských vzdelancov nahradzovaný po 1. svetovej vojne českou inteligenciou).

Doc. ing. POTOČAN, CSc., zameral svoj referát na pracovné a charakterové prednosti A. Stodolu a na oblasti, v ktorých pracoval. Bola to automatická regulácia strojov, stavba a teória parných a plynových turbín. Stodola je považovaný za „hrobára parných strojov a otca parných turbín“.

Podrobný životopis a hodnotiace postrehy žiakov A. Stodolu si vypočuli účastníci seminára z úst RNDr. PÖSSA, CSc. Hodnotil oslávenca ako výborného pedagóga, tvorca umelej ruky, nositeľa medaile J. Watta z roku 1940 a nositeľa mena, ktoré zdobí medailu udeľovanú Slovenskou akadémiou vied za zásluhy v technických vedách.

V záverečnom seminárnom vystúpení podal RSDr. HLAVIENKA Aurela Stodolu ako vlastenca a technického literáta. Oboznámil prítomných so zbierkami Literárno-historického múzea týkajúcimi sa Stodolu a s úsilím o získanie jeho telesných pozostatkov. Pozostatky mohli byť prevezené do rodiska vďaka tomu, že v roku 1988 vypršala doba, na ktorú bolo testamentom Stodolovej dcéry zakúpené miesto na cintoríne v Zürichu.

V diskusii prof. RNDr. SEDLÁK, CSc., za ČSVTS vzdal hold géniom národa, ku ktorým sa Stodola zaradil Gouyovým-Stodolovým zákonom, a doc. RNDr. ONDREJ HRONEC, CSc. oboznámil prítomných s vlasteneckým cítením A. Stodolu dokumentovaným v korešpondencii s jeho strýkom Jurom Hroncom, prvým rektorom SVŠT Milana Rastislava Štefánika. V závere svojho vystúpenia odovzdal doc. Hronec kópie dvoch listov, dokumentujúcich vlastenectvo Stodolu, riaditeľovi Literárno-historického múzea Janka Kráľa.

Popoludní o 13.00 h sa na Liptovsko-Mikulášskom cintoríne zhromaždili krojované skupiny mladých občanov, pionieri, rodina A. Stodolu, občania mesta, zástupcovia stranických a štátnych inštitúcií a účastníci dopoludňajšej časti seminára, aby vzdali poslednú poctu veľkému

synovi národa, autorovi viac ako 80 vedeckých prác, v ktorých sa zaoberal výpočtami prúdenia pary v kanáloch parných turbín, meraním strát pri prietoku dýzou, podchladením pary do stavu mokrej pary expanziou, výpočtami chvenia lopatiek a pevnosti turbínových kolies. Stodola objavil ráz pary a rozpracoval podmienky regulácie strojov.

Po rozlúčkových prejavoch, za zvukov vlasteneckej piesne „Aká si mi krásna ty rodná zem moja“, boli urny s telesnými pozostatkami prof. ing. dr. Aurela Stodolu a jeho manželky Dariny, rodenej Páلكovej, uložené do rodnej liptovskej zeme pod mramorový pomník, umiestnený na čelnom mieste liptovsko-mikulášskeho cintorína.

Eva Tokariková

Zprávy o jednorázových akciách je treba dodávať redakcii do 1 mesiace od skončení akcie.

**VĚDECKÝ SEMINÁŘ
K DEVADESÁTINÁM AKADEMIKA
OTAKARA BORŮVKY**

Dne 10. května 1989 ve výroční den 90. narozenin akademika O. Borůvky byl brněnskou pobočkou JČSMF a oborem matematiky pří-